

ПЕРСОНАЛІЇ

УДК 398:801.81(497.2)

Е. П. Стоянова

БРАТИ МИЛАДИНОВИ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИЙ СВІТ (до 150-річчя з дня смерті Дмитра і Костянтина Миладінових)

Метою статті є порівняльний лінгвостилістичний аналіз трьох фольклорних текстів з ідентичним сюжетом «Сестра та брати», що їх було включено в збірки народних пісень, виданих у ХІХ ст. братами Д. і К. Миладіновими, Ст. Верковичем та В. Караджичем. Аналіз засвідчив, що текст Дмитра і Костянтина Миладінових відрізняється високим художнім рівнем, оригінально побудованим сюжетом, докладним відображенням вчинків та почуттів героїв, що підтверджує високу оцінку не лише слов'янських учених, але й значне зацікавлення європейської громадськості, а також виключно важливу роль цієї праці щодо розуміння особливостей не лише болгарського фольклору, але й балканської культури загалом.

Ключові слова: Балкани, народні пісні, брати Миладінови, Веркович, Караджич, «Сестра та брати», лінгвостилістичний аналіз.

Целью статьи является сравнительный лингвостиллистический анализ трех фольклорных текстов с идентичным сюжетом «Сестра и братья», включенных в сборники народных песен, изданных в ХІХ в. братьями Д. и К. Миладиновыми, Ст. Верковичем и В. Караджичем. Сравнение показало, что текст Дмитрия и Константина Миладиновых отличается высоким художественным уровнем, оригинальным стилем изложения, подробной детализацией действий и чувств героев, что подтверждает высокое мнение не только славянских ученых, но и широкий интерес европейской общественности, а также исключительную роль данного труда для

характеристики не тільки болгарського песенного творчества, но и балканської культури в цілому.

Ключевые слова: Балкани, народні пісні, братія Миладинови, Веркович, Караджич, «Сестра и братья», лінгвостилістический аналіз.

The aim of suggested report is the linguistic analysis of the three folk texts with identical plot «The Sister and the Brothers», that were placed to the collection of national songs, printed in the XIX century by brothers D. and K. Miladinovi, S. Verkovich, and V. Karadshich. The comparison of this texts showed that the Miladinov text has high artistic literary level, the original plot, very detailed description of the action and feelings of the heroes, that highlights not only Slavic scientists, but also considerable interest of Europeans and important role of the work for understanding not only the Bulgarian folklore, but the whole Balkan culture.

Keywords: Balkan, folklore song, Miladinovi, S. Verkovich, V. Karadshich, 'The Sister and the Brothers', the linguistic of stile analysis.

У 2012 році минуло півтора століття, як загинули за ґратами Цариградської в'язниці двоє братів Миладинових: Дмитро (1810–1862) та Костянтин (1830–1862). Вони були полум'яними патріотами й найосвіченішими представниками доби слов'янського відродження на Балканах, активними борцями проти асиміляторської грецької політики в Македонії та Болгарії, невтомними збирачами болгарського фольклору. Рок раніше в Загребі завдяки їм було видано чудову збірку під назвою «Български народни песни» («Болгарські народні пісні»). З того часу ця книжка є невичерпним джерелом дослідження звичаїв, обрядів, мови та загалом культури слов'ян на Балканах.

Говорячи про фольклор південних слов'ян, не можна оминути увагою тих, хто відкрив цю самотню народну творчість для Західної та Східної Європи. Це популярний французький письменник Проспер Меріме, великий російський поет Олександр Пушкін, італійський мандрівник XVIII ст. абат Фортис, полум'яний сербський просвітник Вук Кара-

джич, сучасний болгарський учений-фольклорист та етнолог Петир Дінеков. Упродовж майже трьох століть усі вони, доторкнувшись до пісень балканських слов'ян, не змогли не виразити свого надзвичайного захоплення їхньою духовною глибиною та творчою майстерністю й докласти зусиль для подальшого розповсюдження. Проте для Дмитра та Костянтина Миладінових ця форма народного генія стала невід'ємною частиною всього життя.

У шкільні роки, з легкістю вивчаючи мелодійний текст вірша «Кінь» О. Пушкіна, а пізніше захоплюючись чудовим романсом «Соловей, мій соловейко» на музику П. Чайковського, ми і не підозрювали, що своєю появою вони зобов'язані народним історичним пісням про боротьбу слов'ян з турецькими завойовниками на Балканах. Обидва ці тексти входили до складу шістнадцяти так званих «Пісень західних слов'ян» О. Пушкіна, що спочатку були надруковані в № 14 та № 15 Санкт-Петербурзького часопису «Библиотека для чтения» в 1835 році, а потім усі разом – у збірці зі вже згаданою назвою. У передмові до цієї книжки поет писав, що більша частина пісень була взята ним з видання, що вийшло в Парижі наприкінці 1827 року під назвою «ГУЗЛА, або Збірка іллірійських пісень, що були записані в Далмації, Боснії, Хорватії та Герцеговині». Ім'я збирача й видавця не було вказане. Потім О. Пушкін дізнався, що ним був не хто інший, як Проспер Меріме [9, с. 263–265].

Таким чином, було покладено початок ознайомленню європейської громадськості з фольклором слов'ян на Балканах, або як їх тоді називали – «задунайських» чи «західних слов'ян». Багато зусиль віддав популяризації сербського фольклору відомий культурний діяч Вук Караджич. Згідно із сучасним авторитетним болгарським фольклористом і етнологом Петиром Дінековим, В. Караджич уперше включив до своєї збірки «Народна српска песнарница» (1815) одну

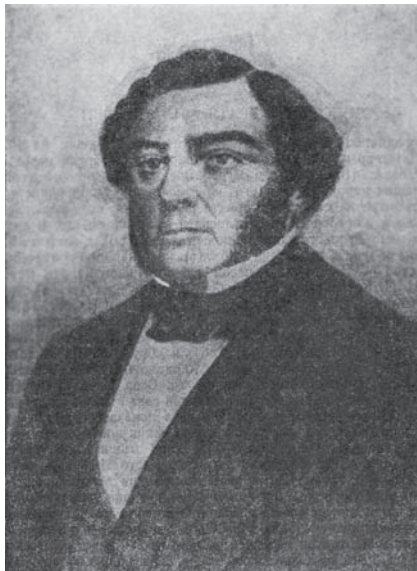
Костянтин Миладінов

болгарську народну пісню. У 1822 році він уже видав 27 болгарських пісень, репрезентувавши науковому світові фольклор і мову «нової», а точніше кажучи, заштої за часів феодального середньовіччя в Європі, народності. У 1842 році І. Богоровим, першим серед болгар, була видана досить мала збірка «Български народни песни и пословици», що вмістила лише 12 поетичних текстів і 200 прислів'їв. Упродовж 50-х років XIX ст. з'являлися більші за обсягом збірки П. Безсонова (М., 1855) і Ст. Верковича (Белград, 1860), тобто напередодні 1860 року було опубліковано разом 760 болгарських народних поетичних творів [4, с. 6–7].

І ось 1861 року в Загребі вийшла збірка братів Миладінових «Български народни песни», що налічувала 665 текстів. Це видання мало вагоме значення для розвитку болгарської фольклористики не тільки через те, що за кількістю текстів воно значно перевищувало попередні, узяті разом, але й завдяки ретельному підбору та жанровій різноманітності пісень, широкій географії, точності записів, докладному опису звичаїв та цінному словнику. Ось чому вона викликає інтерес уже більш як півтора століття.

У межах наших порівняльних досліджень з питань болгарської фольклористики ми і раніше зверталися до цієї збірки, зосібна з метою простежити динаміку змін, що відбуваються у фольклорних текстах протягом їхнього існування. Зо-

крема, об'єктом нашого дослідження була міфологічна обрядова пісня під назвою «Пуснал си Господ дви люлки» («Сльнчова женитба»). Уперше її надрукували брати Миладінови під назвою «Яна и Сльнцето» («Яна і Сонце») [8, № 16, с. 15–16]. Потім вона з'явилася в часопису «Общ труд» (Болград, 1868), а протягом XIX–XX ст. до неї зверталось багато фольклористів. Цей запис у Миладінових має позначку: «от Струга» («зі Струги») (назва міста в нинішній Македонії). Твір є

Дмитро Миладінов

яскравим переплетінням язичницьких та християнських вірувань. Проаналізувавши зміни в тексті вказаної старовинної обрядової пісні, ми можемо зауважити, що, пройшовши шлях від міфу до обряду, а потім – до переказу чарівної казки, він виконує зараз дуже важливу прагматичну функцію – передає культурно-нормативну етнічну інформацію, ознайомлює з моральними нормами та цінностями й навіть заборонами, що збереглися в острівному національному соціумі. Щодо мовностильової своєрідності варіанта, записаного Миладіновими, порівняно з ідентичними текстами, він є феноменальним з боку композиції, економно та яскраво намальованих характеристик дійових осіб, високохудожньої авторської мови, її ритміки та інтонації [13, с. 675].

Спробуємо і зараз зіставити декілька текстів з аналогічним сюжетом, що були записані від представників різних слов'янських народів на Балканах, намагаючись ре-

презентувати працю достопам'ятних братів у контексті загальнослов'янської народнопоетичної творчості, проілюструвавши їхню ретельність у підборі текстів. Наш вибір сюжету був зумовлений високим схваленням О. Пушкіним сербської народної пісні «Сестра и братья», з якою, вірогідно, він ознайомився у складі надрукованих у 1823–1824 роках В. Караджичем трьох збірок пісень, до яких входили також 38 так званих юнацьких пісень. Великий російський поет у примітці № 22 до своєї збірки «Песни западных славян» зазначив: «Ця чудова поема взята мною зі збірки пісень Вука Степановича» [10, с. 294].

Ми прочитали цей текст в іншому виданні того самого автора (Беч, 1875), де він був надрукований під назвою «Бог никому дужан не остаје» («Бог кожному дає по заслuzі»). Переклад О. Пушкіна дуже точно передає мовностильові особливості сербського оригіналу. Покажемо це на прикладі початкових рядків поеми.

Вук Ст. Караджич	Олександр Пушкін
Два су бора напоредо расла. Међу њима танковрха јела: То не била два бора зелена. Ни међ' њима танковрха Јела, Већ то била два брата рођена: Једно Павле, а друго Радуле Међу њима сестрица Јелица [6, с. 14].	Два дубочка вырастали разом. Между ними тонковерхая елка. Не два дуба вырастали, Жили вместе два братца родные: Один Павел, а другой Радула. А меж ними сестра их Елица [11, с. 283].

Завдяки перекладу із сербської на російську можна зрозуміти, що захоплення О. Пушкіна багато в чому залежало, з одного боку, від близькості мовностильових засобів російського та сербського фольклору (стійких порівнянь, стійких епітетів), а з другого, – від своєрідності сюжету, тобто більшого,

порівняно зі східнослов'янським фольклором, наближення до природи, *напівдикунства* (за О. Пушкіним).

Другий текст із подібним сюжетом був узятий нами для порівняння зі збірника Ст. Верковича. Він відрізняється від попереднього меншим розміром та економним використанням стилістичних фігур навіть із самого початку: «Имала Яна два мили брата, единый Петре, другий Павле» («Жила колись дівчина Яна, а з нею двоє її рідних братів. Одного кликали Петром, іншого Павлом») [3, с. 444]. Такий зачин певною мірою нагадує казкові болгарські твори, зокрема їхні початкові рядки: «Имало едно време...»; «Имало един човек...»; «Имало, имало девет братя...». Ми не випадково звертаємо на це увагу тому, що текст пісні про двох братів та їхню сестру, який увійшов до збірки Дмитра і Костянтина Миладінових, досить відрізняється своєю стильовою своєрідністю від двох попередніх текстів, що були залучені для порівняння. Один із сучасних дослідників болгарського фольклору К. Дінчев, відомий своєю прихильністю до польових досліджень, писав: «Пісенний фольклор становить сутність збірки Миладінових, тому що він є найбільш розгорнутою формою усної народної творчості, синтетичною за складом, дуже стійким текстом завдяки поєднанню з ритуалом та обрядом» [5, с. 37].

Ось як виглядає в братів Миладінових початок указаної пісні, що тут уміщена під заголовком «Два брата и сестра»: «Два са брата мильно милуваят, / От що са братя милуваят, / От еднош са братя посвършиха, / И от еднош си са ожениха / Си взеха две млади невести. / Си имаха една мила сестра» («Двоє братів дуже люблять один одного. Чому вони так люблять один одного? Разом вони заручилися і разом одружилися. Узав кожен собі молоду наречену. Була в них і любя сестра») [8, с. 68]. На нашу думку, стилістика цього початку є сучаснішою, тобто наближеною до писемної форми мови. Тут і далі в тексті використано комплекс стилістичних засобів на різних мовлен-

невих рівнях. На лексичному – за посередництвом багатого словотворення та сполучення лексичних одиниць із коренем *мил*: «Милно милуват, мила сестра, от милост не я мъжат, как да я отмилеят от мили братя»; синтаксичному – шляхом частотних риторичних запитань: «От що са братя милуват? От що я сестра милуваха? Како да я сестра отмилеят от нейните два мили бракя?». На текстовому рівні – повторенням стійких мовленнєвих конструкцій та стійких епітетів: «Туку да ме, бракя, однесите / Однесите во гора зелена, / На некая рудина детелина; / Тамо има едно су'о дре'о, / Тамо има една су'а чешма» («Занесіть лише мене, брати мої, до лісу зеленого, до якоїсь полонини конюшинової, щоб було там лише якесь висохле дерево, щоб було б там якесь сухе джерело») [8, с. 70]; «Како им са сестра помолила, / Така си я два бракя почувле, / Я однесоха во гора зелена; / Си найдо'е трева детелина, / Си найдо'е чешма исушена, / Си найдо'е дре'о исушено...» («Як їх сестра попросила, так двоє її братів і зробили, занесли її до лісу зеленого, розшукали її полонину конюшинову, розшукали її сухе джерело, розшукали її висохле дерево») [8, с. 70].

Аргументи на користь почуттів любові братів до сестри дещо відрізняються в трьох текстах. У В. Караджича: вони подарували сестрі посріблений ніж із позолотою. У Ст. Верковича: не віддають її заміж, але дарують срібний вінок (діадему), срібне намисто та вбрання, яке сестра носить удень як наречена, а вночі відпочиває як незаймана дівчина. У Миладінових: брати не тільки не хочуть віддавати сестру заміж, вивільняючи її тим самим від важких сімейних обов'язків, але й старанно прикрашають кімнату, у якій вона мешкає. Тому все це викликає почуття заздрощів і злоби з боку обох невісток та бажання помститися.

Інтрига в трьох текстах теж розгортається по-різному. Виконавець пісні, що ввійшла до збірки В. Караджича, ускладнює ситуацію відмовою з боку старшої невістки взяти участь у

пошуках зілля, за допомогою якого брати зненавидять сестру: «Ој Бога ми, моја јетрвице! / Ја не знадем биља од омразе, / А и да знам, не бих ти казала: / И мене су браћа миловала, / И милост ми сваку доносила» («Боронь Боже, невістонько! Я не знаю такого зілля. Та хоч би й знала, ніколи б тобі не казала. І мене мої брати любили. І завжди милість до мене виявляли») [6, с. 15]. Тоді молодша невістка тричі спробує опорочити Єлицю: поранивши коня вороного, заколовши сизого сокола, зрештою, зарізавши братову дитину в колиці.

У Ст. Верковича конфліктна ситуація спрощена. Тут мовиться лише про одну невістку. Пряма мова дійових осіб замінена авторською: «Па ми се чуди кучка Тодора / как да омрази хубава Яна, / как да омрази от мили браќа» («Ось і заманулося вражій душі Тодорі звести наклеп на красуню Яну, щоб брати її зненавиділи») [3, с. 445]. Між вчинками злої Тодори є й такі, що дійсно трапляються в побуті. Так, вона випустила вино з великої бочки, що було заготовлено на зиму.

У Миладінових конфлікт драматизується тим, що обидві невістки вступають у жахливий зговір, домовившись із самого початку вбити маленького синочка одного з братів ножом, що його вони подарували сестрі. Дуже докладно, за допомогою чергування авторського тексту і прямої мови невісток описано цей злочин: «Тук се чудят две млади не'ести, / Како да я сестра отмилеят / От нейдзини до два мили браќа / Си има'е едно м'шко дете, / И обете си са сузборве' / "Кога ќе одјат браќа на ло'ене, / Д' отключиме шарена одаа, / Да сегниме во нейдзини джепей / Д' извадиме нейдзини ножина, / М'шко дете да го загубиме, / Туку да я сестра отмилиме, / Отмилиме от нейдзини браќа". ...Како што са кучки сузборве'е, / Така си го зборот сврши'е / Браќа ошле в гори на ло'ене, / Отключи'е шарена одаа, / Укради'е фрушкине ножина, / Стреде диван дете загубиле, / 'Се во крви ножа утопили / Во джепе'и ножа я кладо'е, / И одаа си я заклучи'е; / А тя уще не са разбудила» («Ось і за-

думали дві злодійки-невістки, як на зовицю навести наклеп. Був в однієї з них хлопчик п'яти років. Ось вони й домовилися: «Коли брати пойдуть на полювання, ми відкриємо кімнату їхньої сестри, дістанемо чохол з її ножем. Вб'ємо хлопчика. Тоді брати свою сестру зненавидять». Як вони домовилися, так і зробили. Відправилися брати на полювання, вони відкрили кімнату їхньої сестри. Украли ніж разом з чохлам. Прямо у своєму домі хлопчика вбили. Ніж у крові натопили і в чохол уложили. Кімнату закрили. А сестра ще не пробудилася від сну») [8, с. 68–69].

Кульмінація – нацьковані невістками брати вбивають свою сестру, згідно з варіантом В. Караджича, прив'язавши її до хвостів чотирьох коней. Там, де впала крапля її крові, зацвіли квіти (безсмертники та васильки), а там, де тіло її впало, збудувалася церква. У збірці Ст. Верковича брати заводять її до лісу, розрубують на шматки, і на тому місці виростає церква й монастир, де правлять «дев'ять попів, дев'ять владик, вісім дяків». У тексті братів Миладінових, найбільшому за обсягом – 193 рядки (В. Караджич – 125, Ст. Веркович – 70), не конкретизується (на нашу думку, це дуже тактовно), якою була кінцева мить її життя – говориться лише: «*Нивни бракя си я загуби'а*» («Брати її в лісі погубили») [8, с. 71]. Але також, як і в інших текстах, підкреслено, що там, де її кров текла, церква відкрилася. Є також уточнення: де голова її впала, олтар спорудився; де сльози її капали, там джерело забило з лікувальною водою.

Необхідно зупинитися на стилістиці останньої частини пісні, що включена до збірки Миладінових. По-перше, вона насичена прямою мовою дійових осіб. Особливо яскравим є мовлення сестри. Воно включає надзвичайно експресивні надфразові поєднання тексту, зокрема клятви та прокляття. «*Айви вие бракя рогени! / Ако су ви дете загубила, / Никога да чешма не протечит, / Су'о дре'о пак су'о да бидит, / Детелина да ми се не родит / Ако сум си на Божа пра'ина, / Сега чешма да ми*

протекла, / Су'о дре'о да би израстило, / Детелина манастир да бидит» («Ой ви, брати мої рідні, якщо я вашу дитину погубила, ніколи джерело тут не заб'є. Сухе дерево таким і залишиться. Конюшина не буде родити. Якщо ж я сказала істинну правду, у той же час джерело заб'є, сухе дерево розпуститься, конюшина монастир вистелить») [8, с. 70–71]. Прокляття: «А егиди мої мили браця! / 'Се що болно ке ми се поболит, / 'Се да дойдит овде да оздра'ит; / А вашите две млади не'ести / Да ми са болни поболиле, / Да ми лежат за девет години, / Да искинат по девет постели, / Нигде иляч, браця, да не найдат, / Тук да дойдат на моя липсана, / Да би им се църква затворила, / За ним вода да се пресекнала, / Назод со ним да си се вратите, / И по-болни да 'и однесите, / Во друмо'и да 'и оста'ите / И ним очи чафки да копает, / Волиця месо да им го ядат, / Нигде коски да им се не на'ет; / Лудо дете со мене да бидит!» («Ой ви, мої любі брати! Усе, що в мене болить, переболить. Усі, хто сюди прийдуть, вилікуються. А ваші дві молоді невістки нехай хворіють. Нехай лежать по дев'ять років! Щоб згнили під ними дев'ять постелей. Щоб ніде вони ліків не знайшли. А якщо прийдуть сюди, до мене, церква нехай зачиниться. Нехай течія лікувальної води припиниться. Тоді назад з ними поверніться, щоб вони ще більше розхворілися. На шляхах непрохідних їх залиште. Нехай галки їм очі виклюють, а вовки на шматки розірвуть. Щоб ніде кісток їхніх не можна було зібрати. А мала дитина нехай зі мною залишиться!») [8, с. 70–71].

Мовлення сестри, що містить закляття та клятви, ми зараховуємо до первинної, природної мови представників традиційної культури, у якій збереглися сліди віри в магічну силу слова. Закляття (прокляття) – це такі магічні словесні формули, дія та вплив яких спрямовані на створення шкоди комусь, хто образив мовця. Для цього прикликаються природні явища (дерева, тварини, вода), використовуються магічні числа, зокрема число дев'ять. Водночас поряд із прокляттям вимов-

ляється також клятва, під час якої всі перераховані природні сили мусять взяти участь у підкріпленні правоти скривдженого, тому мовець наче повертає все те, що висловлювалося в бік кривдника, на самого себе, указуючи на можливість покарання за умови його брехні. Самі Миладінови в передмові до своєї збірки пісень зазначили, що деякі з їхніх записів відображають глибоку давнину народних вірувань, які існували на Балканах у дохристиянську добу.

Поряд із цим, зазначають вони, в інших піснях відображені також нові ідеї. Наприклад, саме в пісні «Два брата и сестра» християнська ідея відтворена досить вагомо. Почнемо хоча б з того, що, на відміну від двох подібних за сюжетом текстів (В. Караджич, Ст. Веркович), у цьому міститься узагальнення ідеї перемоги любові над ненавистю та злобою. Ми вже звертали увагу на значну кількість слів і словосполучень з лексемами, коренем яких є морфема *мил*. І це спостерігається не лише на початку пісні, але й протягом усього її тексту. Частотність цих лексем наводить на порівняння з літургійними православними текстами: «Блаженні милосердні, бо вони зазнають милосердя» (Мт. 5,3–12); «Боже наш, милості та щедроти твоя»; «Помилуй, Господи, і отвори мені Двері милості Твоїї» та ін.

До того ж герої цієї пісні не мають особистих імен, а звертаються один до одного або говорять про відсутніх, використовуючи апелятиви – *мила сестра, мила сестро, наша сестро, наша мила сестра, ваша мила сестра, нивна мила сестра, мили браця*, – що надає тексту узагальнюючого значення, чогось подібного до проповіді любові між людьми, це є головною християнською догмою. Лексеми, денотативне значення яких походить зі сфери релігії, що використовуються, як і в попередніх двох наприкінці тексту, більш частотні й різноманітні: *църква* (церква), *църква Врачарница* (церква, що лікує), *манастир* (монастир), *алтар* (вівтар), *дете-ангел* (дитя-янгел), *литургия* (літургія), *калугери* (монахи).

Вірогідно, на підборі творів, а мабуть, і на їхній обробці (особливо це стосується молодшого брата Костянтина Миладінова) відбився фактор отриманої освіти. Молодший Миладінов юнаком закінчив Київську духовну семінарію [7, с. 22]. Потім навчався в Афіньському університеті в Греції та Московському в Росії. «Російська культура, – пише болгарський етнолог Н. Аретов, – виявилася посередником між болгарською і світовою культурою в добу національного Відродження. Вона забезпечила приєднання до Європейської культури. Ми бачимо, що цю ідею слов'янської єдності, заснованої на православ'ї, брати Миладінови шукали й черпали також у балканському фольклорі» [2, с. 121–122]. Ось як ця ідея відображена наприкінці всіх трьох текстів, тобто в розв'язці. Варіант В. Караджича: *«Мало време за тим постајало, / Разбоље се млада Павловица, / Боловала девет годин' дана, / Кроз кости јој трава проницала, / У трави се љуте зміје легу, / Очи пију, у траву се крију... / “Води мене заовиној цркви, / Не били ме црква опростила”. ...Кад су били близу б'јеле цркве, / Ал' из цркве нешто проговара: / Не ид'амо, млада Павловице: / Црква тебе опростити не ће»* [6, с. 17–18]. У Ст. Верковича, як і в попередніх частинах його тексту, сюжетна лінія скорочена: *«Дома дойдоха Янини браќа, / па си я зења кучка Тодора, / я однесоха в гора зелена / и исекоха залак по залак / Па се сторила две луги змии, / па записоха два друми рамни...»* [3, с. 446]. У Миладінових, порівняно з двома іншими текстами, ця ідея відображена чіткіше. До речі, тут ми знову бачимо переплетіння прямої мови героїв та авторського мовлення, підтримання єдиної ритміки тексту за допомогою повторів надфразових єдностей та ін.: *«Кога браќа назод се врати'е, / Си найдо'е две не'ести болни; / Ми лежале за девет години, / Искинале по девет постели, / От нигдека здраве не ми нашле / ...Аль е кабилъ да не однесите! ...Колку ми са малу приблизале, / Начас царква им се затворила, / А водата им се пресеќнала, / Лудо*

дете им са замълчало / И тога на браця им текна: / “Айви вие две млади невести! / Как сторифте, вие да найдите, / Како вие сестра загубифме, / Како що ве сестра помолитва, / Так и клетва вам да се фатит!”... два брата коньи си явна’е, / Назод си се во гора вратіе, / На сестра си ми се поклоні’е: / “Наша сестро, ти да не проща’аш!” / Мила сестра браця си простила, / И им църква сестра отворила, / И вода са тога отворила / И дете се в църков распеало / И нейдзини два браця рогени, / Се сторі’е църни калугери, / От църквата не се отдели’е / И денеска църква нишан стоит» («Коли брати назад повернулися, побачили, що їхні невістки обидві похворіли. Так і лежали вони дев’ять років. Згнили під ними дев’ять постелей. Ніде ліків не знайшли... “Якщо маєте хоч якусь можливість, заведіть нас до тієї церкви”. Тільки вони до церкви наблизилися, вона відразу закрилася. Лікувальна вода текти перестала. Дитя-янгол замовкло. І тоді брати здогадалися: “Ой ви, дві молоді невістки, що зробили ви, що відшукали, щоб ми свою сестру вбили. Нехай же прокляття її здійсниться”. Брати коней підстрожили, назад до лісу повернулися. Сестрі своїй вклонилися: “Ти прости нас, мила сестриця”. Мила сестра братів простила. Церкву їм відкрила. Дитя в церкві голосно заспівало. Обоє братів постриглися в монахи. Але від церкви не відділилися. Церква ця й до сьогодні стоїть») [8, с. 72–73].

Перш ніж дійти висновків, треба сказати, що в багатьох публікаціях щодо внеску братів Миладінових у болгарську фольклористику мовиться, що їхня праця слугувала зміні уявлення європейської культурної еліти стосовно творчих здібностей болгарського народу. Так, П. Дінеков посилається на І. Срезневського, який писав відразу після видання «Збірника болгарських народних пісень»: «От уже й зараз від того, що є виданим, можна побачити, що болгари не тільки не пасуть задніх, порівняно з іншими слов’янами, стосовно своїх співочих здібностей, але навіть стоять вище щодо вітальнос-

ті своєї поезії, тому їх треба поставити майже поруч із сербами» [4, с. 24]. Подібного змісту висловлювання належать і чеським ученим того часу – М. Фіалці та Яну Гебауеру. Вірогідно, однією з причин вищевказаних висловлень було те, що сербський фольклор у європейському культурному просторі з'явився раніше, ніж болгарський, створивши величезне враження своєю незвичністю. До того ж надзвичайно енергійна діяльність В. Караджича сприяла популярності цього виду народної творчості. Він почав видавати сербські народні пісні з 1814 року у Відні, у 1823–1824 роках були надруковані три його збірки в Бечу, у 1833-му – знов у Відні, у 1836 році – у Чорногорії. Нова серія із чотирьох збірок, що вважається класичною часткою його видавничої діяльності, опублікована впродовж 1841–1853 років. У 1875 році, уже після смерті В. Караджича, у Бечу з'явилася друга книга відинської серії давніх юнацьких пісень.

Мабуть, тому в 1876 році завдяки появі цієї останньої збірки в Києві вийшла друком книжка перекладів «Сербські народні думи і пісні» видатного діяча української культури ХІХ ст. М. Старицького, першу частину якої, а саме «Юнацькі пісні», він присвятив своєму «щирому другові і товаришеві Михайлу Петровичу Драгоманову». У передмові М. Старицький писав російською мовою: «Между всеми европейскими народностями славяне, а между последними Сербы и Малороссы особенно богаты своею народною поэзиею... Украинцы по своему кровному родству, по своему прошлому, по типу, по многим бытовым чертам, по языку и наконец по симпатиям чрезвычайно близки к придунайским славянам; это сходство отразилось и в народной поэзии. А между тем с этой поэзией придунайских братьев наше общество знакомо очень мало; на малорусский же язык, самый удобный для передачи эпического, <...> до сих пор ничего переведено не было. Вот почему я возымел смелость взять на себя почин в этом

деле и познакомятъ земляков своих с сербской народной поэзией» [12, с. 3].

Таким чином, знадобилося більш ніж півстоліття після появи першої збірки та відвідування Києва самим В. Караджичем, щоб був здійснений переклад сербських народних творів українською мовою. На той час збірка Миладінових ще не набула такого розголосу.

Кажуть, що будь-яке порівняння є однобічним. Однак наше зіставлення трьох текстів з подібним сюжетом, записи яких належали різним за національністю збирачам та виконувалися в різних регіонах Балкан, на нашу думку, проklamують безперечні переваги мовностильового та ідейного рівня болгарських народних пісень. І все-таки, як кажуть, не в цьому справа. У наш час потрібнішою є підтримка слов'янської єдності і в Європі, і загалом у світі. У зв'язку із цією ідеєю згадаємо відому в Болгарії своїми гострокритичними етнокulturологічними студіями в галузі літературознавства вчену А. Аліпієву, яка зазначила: «На Балканах розташовано декілька держав. Усі вони відзначені вибухонебезпечним поєднанням християнства й ісламу, для всіх них невирішеними і навіть невирішуваними є питання: звідки наше коріння – на сході чи на заході; куди ми підемо – на схід чи на захід... Усім цим державам належать подібні й водночас неоднакові національні ідеї, а звідти – і різні літератури. Усі вони мають подібну, але неоднакову історію, у яку вплелися несхожі між собою міфи... Оці держави відчувають ментальну близькість, але спільна панбалканська ідея ще не може якось викристалізуватися. Якщо відштовхуватися від суто болгарського досвіду, можу сказати, що під час культурних дискусій яскравіше виписуються образи Росії та Європи й майже розмиті, знехтувані деякі з наших балканських сусідів, немов би вони не дають приводу для встановлення нашої ідентичності. Насмілюся сказати, що це, найімовірніше, завдяки нашій однаковості, а не розрізненості» [1, с. 116].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алипиева Ант.* Балкански размишления // Балканите: ние, съседите, другите. – Варна, 2011. – С. 116–129.
2. *Аретов Н.* Един превод на Константин Миладинов в културния контекст на епохата // Братя Миладинови и българската култура. Доклади от научната сесия за братя Миладинови. – Благоевград, 21–23 юни 1990 г. – София : Университетско издателство «Св. Кл. Охридски», 1991. – С. 120–126.
3. *Веркович С. И.* Имала Яна два мили брата // *Веркович С. И.* Народни песни на македонските българи. – София : Български писател, 1966. – Кн. 1. – С. 444–446.
4. *Диневков П. Н.* Братя Миладинови в историята на българската фолклористика // Български народни песни, събрани от братя Миладинови. Фототипно издание. – София : Наука и изкуство, 1981.
5. *Динчев К. Л.* Братя Миладинови и българската фолклорна култура // Братя Миладинови и българската култура. Доклади от научната сесия за братя Миладинови. – Благоевград, 21–23 юни 1990. – София : Университетско издателство «Св. Кл. Охридски», 1991. – С. 36–47.
6. *Караџић Вук Стеф.* Бог ником дужан не остаје // *Караџић Вук Стеф.* Српске народне пјесме. Скупно их и на свијет издао. Книга друга, у којој су пјесме јуначке најстарије. Ново издание прештамповано без никакве промјен. – Бечу : у наклади Ане удовице В. С. Караџића, 1875. – С. 14–18.
7. *Конев И.* Братя Миладинови – личности на Българското възраждане // Братя Миладинови и българската култура. Доклади от научната сесия за братя Миладинови. – Благоевград, 21–23 юни 1990 г. – София : Университетско издателство «Св. Кл. Охридски», 1991. – С. 7–14.
8. *Миладинов Д., Миладинов К.* Два брата и сестра. От Струга // Български народни песни / събрани от братя Миладинови. Издава фототипно. – София : Наука и изкуство, 1981.
9. *Пушкин А. С.* Предисловие. Песни западных славян // *Пушкин А. С.* Полное собрание сочинений : в 10 т. – Ленинград : Наука, 1977. – Т. 3. – С. 263–265.
10. *Пушкин А. С.* Примечание № 22 // *Пушкин А. С.* Полное собрание сочинений : в 10 т. – Ленинград : Наука, 1977. – Т. 3. – С. 294.
11. *Пушкин А. С.* Сестра и братья // *Пушкин А. С.* Полное собрание сочинений : в 10 т. – Ленинград : Наука, 1977. – Т. 3. – С. 283–286.
12. Сербські народні думи і пісні / пер. М. Старицького. – К. : Тискарня В. И. Давіденка, 1876. – 420 с.
13. *Стоянова Е.* Сонячне весілля (до питання вітальності болгарського острівного ідіому в Україні) // Слов'янські обрії / НАНУ, Укр. комітет славістів, НБУ ім. В. І. Вернадського. – К., 2008. – Вип. 2. – С. 673–699.

SUMMARY

The collection 'Bulgarian Folk Songs' was published more than 150 years ago. It was compiled by the brothers Dimiter and Konstantin Miladinovi (Zagreb, 1861).

Two several remarkable collections of Balkan folk were published in second half of the XIX century. One of them is «Folk Songs of the Macedonian Bulgarians» was published by the Bosnia archaeologist and ethnographer S. Verkovich (Belgrad, 1860) and other «The Oldest Serbian Heroic Songs» (Bech, 1875) was compiled by very important Serbian scientist and folklorist V. S. Karadshich. The Miladinov brothers collection was the most important of them.

Dimiter (1810–1862) and Konstantin (1830–1862) Miladinovi were born in town of Strouga situated by the Ochrida lake. Both brothers received solid education. Although Miladinovi graduated a Greek school they remained Bulgarian patriots throughout their life and worked for the setting up of Bulgarian school.

The two brothers are known not only with their educationalist activity and tragic death, but also for their deep interest to the Bulgarian folk poetry as a result of which the remarkable collection was the richest among the rest collection.

At the end of XIX century the interest to the Balkan folk songs manifested both the studies and the translations. At the 1876 the Ukrainian publicist M. Starytsky translated into Ukrainian 'Serbian Folk Ballads and Songs'.

The contents of this article is the result of the comparative analysis of the identical folk subjects, what names in Miladinov collection «The two brothers and the sister», in V. Karadzhich book – «The God doesn't owe somebody something». Such a text of St. Verkovich collection doesn't have title, but has number (N 287). On the grounds of comparison of this texts we may draw conclusion, that the Miladinov text manifests undoubtedly the highly artistic literary work, the stylistic originality, very detailed description of the action and the feelings of the heroes. It's not accidentally, that an outstanding Russian scientist-philologist I. Sreznevsky wrote after the printing of Miladinov collection: «Thanks to this book all readers may see, that the Bulgarians with their talent songs don't fall behind between other Slavs, but their strength of mind is higher. Because we must take them side by side with the Serbs».

Keywords: Balkan, folklore song, Miladinovi, S. Verkovich, V. Karadshich, 'The Sister and the Brothers', the linguistic of stile analysis.